

Litteratur

Ole Dalå, Bjørn Holstein & Ole Ingstrup: Rapport om strukturændring i en organisation. Kriminalforsorgens forskningsgruppe, Forskningsrapport nr. 9, København 1975.

Den forskningsgruppe som Direktoratet for kriminalforsorgen nedsatte i januar 1974, er åpenbart aktiv. Gruppen virker bl. a. som redaksjonskomite for forskningspublikasjoner, og en rekke stensilerte rapporter er utgitt allerede — fra små hefter til regulære bøker hva omfang angår.

Den rapport som omtales her, er nr. 9 i rekken, og den utkom i juli 1975. Tittelen er „Rapport om strukturændring i en organisation“. Boken som er på 201 sider (dertil kommer bilag med spørreskjema m. v.) beskriver og forsøker å måle en endring i organisasjonsstrukturen i statsfengslet på Kragsskovhede. Forfatterne er forskningsgruppens formann, fengselsinspektør på Kragsskovhede, Ole Ingstrup, og sosiologene Ole Dalå og Bjørn Holstein.

Organisasjonsendringer med sikte på rasjonalisering og trivselsforbedringer innen bedrifter og institusjoner støter ofte på motstand blant de ansatte som vel kan være utilfreds med mange ting men som tross dette røper uvilje overfor endring av etablerte rutiner.

Som relevant bakgrunn for omtalen av Kragsskovhede-prosjektet kan nevnes de problemer i Københavns fengsler som i 1972 ble inngående analysert i rapporten fra Mentalhygiejnisk Forskningsinstitut ved Eggert Petersen og medarbeidere. Rapporten konsentrerte seg om det sosiale system i det foreldede Vestre fængsel som ble tatt i bruk i 1895, og som vesentlig mottok varetektsinnsatte. Systemdiagnosen lød på en „krampagtig konfliktfylt stivnelse“ med mislykte reformbestrebelse. Forsøk på humane, liberale demokratiseringsforsøk strandet på fastlåste konflikter i det gamle fængsel som savnet såvel bygningsmessige som psykologiske forutsetninger for gjennomgripende strukturrendring. En helhetsreform i denne organisasjon ville medføre meget store utgifter.

På den åpne anstalt Kragsskovhede er mulighetene for fleksibilitet langt bedre. Også dette fængsel er ganske stort, med en totalkapasitet på ca. 250 innsatte og med et personale på 175. Men klientelet består av utvalgte, ufarlige vinningsforbrytere (residivister) med ganske korte fengselsstraffer. Gjennomsnittsalderen er 25 år. Dette halvåpne fængsel 13 km nord for Frederikshavn hadde i 1948 fordelen av å starte som en helt ny anstalt, fritt for inngrodde tradisjoner. Dets første inspektør, Carsten Rafael, var lydhør for nye ideer og han ønsket å delegere myndighet. Hans etterfølger Jørgen Heilbo, som var fengslets leder i årene 1966—72, fortsatte demokratiseringstendensen, og han trakk innsatte med i visse beslutningsprosesser.

Ole Ingstrup underslår ikke denne fordelaktige bakgrunn for den strukturrendring som han tok initiativ til — han fremhever den. Hans

formål var oppdeling av anstalten i fire relativt selvstendige enheter, hver med sin sosialrådgiver, sekretær, vaktmester, lærer og med sin faste stab av fengselsbetjenter. Kjernegruppene bygde på bolig- og fritidsfelleskap i forlegningsbygningene. I arbeidstiden er de innsatte spredt på forskjellige verksteder. Hensikten med forandringen var at hver avdeling skulle bli en operativ enhet med langt bedre informasjons- og kommunikasjonsforhold mellom ansatte og innsatte. Hypotesen om økt trivsel for såvel personale som klientel var strukturendringens ideologiske forankring. Bedret kontakt og forståelse kunne også på lang sikt redusere residivtallet, idet behandlingsatmosfæren vel ville vinne på endringen. Man kunne i det minste håpe på en gunstig fjernvirkning.

Men endringene medførte ikke bare fordeler for personalet. Ville tjenestemennene akseptere interne forflytninger til andre bygninger og kontorer, nye oppgaver og kolleger i annet nærmiljø, og for tilsynspersonalets vedkommende fastlåste tjenestesteder på samme avdeling og med det samme klientel? Og fremfor alt, ville de godta en helt annen tjenesteturnus uten lengre, sammenhengende fritidsperioder?

Ingstrup beskriver en forbilledlig strategi med maksimal, åpen informasjon til personalet tidlig i planleggingsfasen. Forslaget ble presentert, begrunnet og gjennomdiskutert på flere plan — bl. a. i tjenestemannsorganisasjon og samarbeidsutvalg. Alle ansatte fikk rikelig tid til å komme med innvendinger, og direktoratet ble konsultert. Forslaget om anstaltens inndeling i mindre administrative enheter ble lansert målbevisst men samtidig forsiktig, og resultatet ble nærmest full tilslutning til strukturendringen.

Den trådte i kraft den 1. april 1973. Praktiske hindringer måtte ryddes av veien. Overflødige byråkratiske rutiner ble eliminert. Informativ og problemløsende møtevirksomhet ble rasjonalisert fra større funksjonærsmøter til mindre diskusjonsmøter med mer avgrensede problemområder. Møtevirksomheten er også nå formidabel, men likevel ikke så tidrøvende, fordi møtetidene er redusert.

Opplegget inkluderte evalueringsmøter etter et halvt år, og etter halvannet år. På det første evalueringsmøte var der betydelig overvekt blant personalet av positive reaksjoner.

Hovedinntrykket etter evalueringsmøtet i oktober 1974 var at fordelene ved strukturendringen var større enn ulempene, og at personalet fortsatt aksepterte endringene. Nyanserte synspunkter, også kritiske, kom frem. En overvaktmester fremholdt bl. a. at fengslet opplevde uteblivelser og unnvikelser som aldri før. Arbeidsinnsatsen blant innsatte var fortsatt middelmådig, og rusmidler ble i økende utstrekning smuglet inn. Vaktmesteren hadde den oppfatning at de innsatte ikke riktig forsto eller ønsket å respektere de gode og muligheter som den liberale frihetsberøvelse betydde. Han mente at strukturendringen betydde mest for personalet, og han hadde den

nøkterne konklusjon at enhver institusjon fra tid til annen burde foreta strukturendringer for å unngå stagnasjon og vanetenkning.

Den nøytrale og så vidt mulig objektive vurdering av strukturendringens positive og negative sider ble overlatt til „Rådgivende Sociologer A/S“ ved Ole Dalå og Bjørn Holstein, som er ansvarlige for de siste fire hovedavsnitt i forskningsrapporten. Sosiologene gjør rede for de spørreskjema som ansatte og innsatte ble bedt om å besvare. Skjemaaene ble distribuert og utfylt i november 1974, og svarprosenten var gledelig høy — ca. 80.

De ansattes besvarelser tyder på at avdelingsbetjentene som vanligvis er tillagt kontrolloppgaver, er den gruppe som profiterte mest i form av jobb-berikelse og trivsel etter strukturendringen. Betjentene ble aktivisert, de kom i bedre kontakt med kolleger og innsatte, fikk medansvar og deltok i beslutningsprosesser som de tidligere ikke hadde mulighet for å bli med på, og de oppfattet jobben som langt mer interessant. Denne tjenestemannsgruppens økte trivsel og ansvarsøkning er etter mitt inntrykk strukturendringens viktigste gevinst, fordi den ordinære betjent i det ordinære fengsel har begrenset kompetanseområde og en isolert rolle overfor verksbetjenter, sosialarbeidere og lærere. Gruppen er stor, men alt for ofte relativt passiv overfor klientelet. Ifølge den sosiologiske analyse er det på Kragsskovhede skjedd en reell forbedring i denne tjenestemannsgruppens yrkesrolle.

Verksbetjentene er langt mer forbeholdne i sine svar. De er ikke negative, men opplever åpenbart ikke noen særlig positiv endring i det store og hele. Man kunne vel heller ikke vente det ettersom strukturendringen først og fremst skjedde i forlegningsbygningene og ikke i verkstedsbygningene som ligger atskilt fra dem.

Heller ikke de innsatte gir i sine svar uttrykk for entusiasme, men reaksjonen er positiv, og innsatte som hadde vært lenge på Kragsskovhede, var tilbøyelige til å finne endringene fordelaktige.

På minussiden nevner sosiologene at samarbeidet mellom avdelingene innbyrdes ikke ble hva man hadde håpet. Alle personalgrupper føler seg etter strukturendringen dårligere informert om andre avdelinger og andre deler av fengslet. Kontakten mellom avdelingene og anstaltledelsen kunne også ha vært bedre. Sosiologene bemerker en omkostning som ser ut til å følge velfungerende gruppedannelser: en viss avstandtaken eller „være-seg-selv-nok“-holdning mellom gruppene.

Sosiologene har som konsulenter hatt den vanskelige oppgave å vurdere effekten av en strukturendring som på undersøkelsestidspunktet vel allerede var bedømt som vellykket. Faren for en positiv *quod erat demonstrandum* konklusjon ligger snublende nær. Dalå og Holstein drøfter enkelte av de metodiske vansker, og de virker realitetsnære. Spørreskjema-metoden har sin begrensning, men den måtte velges bl. a. av økonomiske grunner.

Rapporten representerer etter mitt skjønn en prisverdig, nøktern bestrebelse på å gi empiriske data omkring en interessant intern ad-

ministrativ reform på en institusjon som er kjent for å prøve nye veier i behandlingen av de innsatte. Den er lettlest og de tallrike tabeller er ikke plagsomt kompliserte. Beskrivelsen av undersøkelsens teorielementer og strukturendringens teknologi byr ikke på ufordøye- lig abstraksjonsnivå for praktikere som lenge har savnet kortfattede, oversiktlige rapporter om avgrensede administrative fengselsspørsmål.

Kåre Bødal

Klaus Særbeck: Beginn und Ende des Lebens als Rechtsbegriffe.
Walter de Gruyter, Berlin & New York 1974. XX + 152 s.

Ovennevnte juridiske dissertation fra Westfälischen Wilhelms-Universität er udsendt som bind 19 i „Münsterrische Beiträge zur Rechts- und Staatswissenschaft“. Den behandler med vanlig tysk grundighed de juridiske problemer, der følger af den voksende erkendelse af de forskellige stadier i fosterets udvikling fra æggets løsning til det fødte barn og af den stadige forøgelse af de medicinske muligheder for at holde mennesker i live eller for at genoplive dem. Medens døden giver ret få men væsentlige juridiske problemer, giver livets begyndelse mange men praktisk set ret betydningsløse fortolkningsspørgsmål. Bogen indeholder fyldige, historisk prægede oversigter over den medicinske og juridiske opfattelse og søger dernæst at knytte dem sammen ud fra den enkelte regels specielle baggrund. Omkring 2/3 af fremstillingen er strafferetligt orienteret — resten civilretligt.

Vagn Greve

Anders From, Kirsten Just Jensen, Peter Friis & Anders Kjær: Sociale problemer i Grønland. Socialforskningsinstituttets publikation nr. 64. Teknisk Forlag, København 1975. 398 s.

Den sociale og kulturelle udvikling i Grønland efter den 2. verdenskrig har været genstand for stor interesse også blandt samfundsforskere udenfor Danmark. Kendt er det, at den grønlandske kriminalret frembyder mange specielle træk, og at kriminalitets- og alkoholproblemerne har været betydelige. Opmærksomheden skal her henledes på en ny og bredt anlagt undersøgelse, udført af Socialforskningsinstituttet efter opfordring fra Grønlandsministeriet. Den bygger på interviews med 609 personer — heraf 576 født i Grønland — og på supplerende oplysninger fra offentlige myndigheder. Undersøgelsen beskæftiger sig med økonomiske forhold, bolig-, arbejds- og erhvervsforhold, fritid, kriminalitet, spiritusforbrug, befolkningens holdning til samfundsproblemer mv. Resultaterne gengives i tabeller med kommentarer; forfatterne har desuden forsøgt at drage nogle generelle konklusioner med henblik på forståelsen af de sociale problemers årsager og omfang.

K. W.